

Hiiumaa valla arengukava 2040+

MUSTAND 1. AVALIKUSTAMISEKS

Sissejuhatus enne dokumendiga tutvuma asumist:

Mis? Tegemist on Hiiumaa valla arengukava test versiooniga, mille eesmärk on olla alus avaliku sisendi korjel.

Miks? Koostame ülesehituselt ja loogikalt täiesti teistsugust arengukava, mistõttu ei ole otstarbekas korjata tagasisidet olemasoleva arengukava põhjal.

Kuidas? Selle uuendamise protsessi esimeses etapis on teemad koondatud ja seosed kirjeldatud uude struktuuriga, korjatud sisendit valdkonna spetsialistidelt Vallavalitsuses ja Arenduskeskuses ning analüüsitud alusdokumente milles peame lähtuma. Nende alusel on loodud käesolev versioon arengukavast.

Kuidas edasi? Nüüd toimub laiem kaasamine, kus soovime testida arengukava ülesehituse arusaadavust, saada tagasisidet seatud eesmärkidele ning korjata ettepanekuid arengukava täiustamiseks: piirkondade kirjeldusesks ja arenguvajaduste kaardistuseks, tegevuskava koostamiseks, eelarve strateegia sisendiks ja mõõdikute seadmiseks.

Seda dokumenti lugedes on oluline aru saada:

See ei ole lõplik versioon vaid esimene. Toimub veel teine avalikustamine, kus ettepanekuid saab esitada täiemahulisele dokumendile.

Puudu on tegevuskava ja eelarvestrateegia- need koostame peale esimest avaliku kaasamist, sealt saadud sisendit arvestades.

Tekst on vormilt veel toores, puudu on ka viited kuid kogu info põhineb 6. punktis toodud dokumentidel või eelnevalt korjatud sisendil.

Puudu on ka mõõdikud, need seame peale strateegiliste suundade ja võtmetegevuste valideerimist kaasamise protsessis.

Puudu on osavaldade kirjeldused, need koostame avalikul korjel kogutud sisendile toetudes.

Arengukava töötab koos valdkondlike arengukavadega- selle dokumendi eesmärk on seada laiema täpsusastmega strateegilised eesmärgid. Nüansirikaste valdkondade nagu näiteks haridus arenguteemad on käsitletud valdkondlikus arengukavas.

SISSEJUHATUS

Arengukava eesmärk ja roll

Hiiumaa valla arengukava on strateegiline juhtimisdokument, mis määrab valla arengu peamised sihid ja prioriteedid kuni aastani 2040. Arengukava eesmärk on suunata Hiiumaa arengut terviklikult, arvestades inimeste vajadusi, keskkonna eripära ning majanduse toimimise eeldusi.

Arengukava ei ole üksnes visioonidokument, vaid praktiline tööriist otsuste tegemiseks. See loob aluse valla igapäevasele juhtimisele, eelarve planeerimisele ning tegevuste prioriseerimisele, aidates teha teadlikke valikuid piiratud ressursside tingimustes.

Hiiumaa valla arengukava on ühtlasi ka maakondliku arengustrateegia dokument.

Arengukava sihtrühmad

Arengukava on suunatud kolmele peamisele osapoolele:

- Hiidlastele, kelle jaoks arengukava sõnastab nägemuse elamise, töötamise ja eneseteostuse osas ning kelle ootused ja vajadused on olnud strateegia kujundamise aluseks.
- Hiiumaa Vallavolikogule, kes teeb strateegilised valikud, seab prioriteedid ning teeb otsuseid ressursside jaotuse kohta.
- Hiiumaa Vallavalitsusele, kes vastutab arengukava elluviimise, tegevuste kavandamise ja igapäevase juhtimise eest.
- Hiiumaa valla arengukava on ka sisend riigisektorile, kandmaks edasi hiidlaste nägemust oma piirkonna arengust ja seeläbi ka ootustest riigile.

Lisaks on arengukava oluline alusdokument ettevõtjatele, kogukondadele ja organisatsioonidele, kes osalevad Hiiumaa arendamises.

Arengukava ülesehitus ja loogika

Arengukava on üles ehitatud kolmele põhivaldkonnale, mis koos kujundavad Hiiumaa arengu terviku:

- Hiidlased – inimesed, teenused, heaolu ja kogukondlik toimimine;
- Elukeskkond – avalik ruum, liikumine, taristud ja looduskeskkond;
- Majanduskeskkond – ettevõtlus, turism, töajõud ja majanduslik võimekus.

Neid valdkondi koondab integreeriv peatükk „Hiiumaa“, mis käsitleb valdkondadevahelisi seoseid ja kirjeldab ühtset arenguloogika läbi seoste.

Strateegiliste eesmärkide sõnastamine

Igas põhivaldkonnas on määratletud:

- üks pikaajaline strateegiline eesmärk aastaks 2040, mis kirjeldab soovitud tulevikuseisundit;
- kolm strateegilist suunda, mis keskenduvad peamistele muutustele, mida on vaja eesmärgi saavutamiseks.
- Strateegiliste suundade alla on koondatud võtmetegevused, mis kirjeldavad vajalikke samme eesmärkide täitmiseks

Strateegilised suunad ei kirjelda üksikuid tegevusi, vaid lahendavad peamisi süsteemseid probleeme ning loovad raamistiku, mille alusel kujundatakse edasised tegevused ja otsused. Strateegiliste suundadega on seotud dokumendi lisad tegevuskava ja eelarvestrateegia, kus on toodud juba täpsed tegevused koos eelarvega.

Kuidas eesmärkideni liigutakse

Eesmärkide saavutamine toimub järjepideva ja arengukavaga seostatud juhtimisprotsessi kaudu:

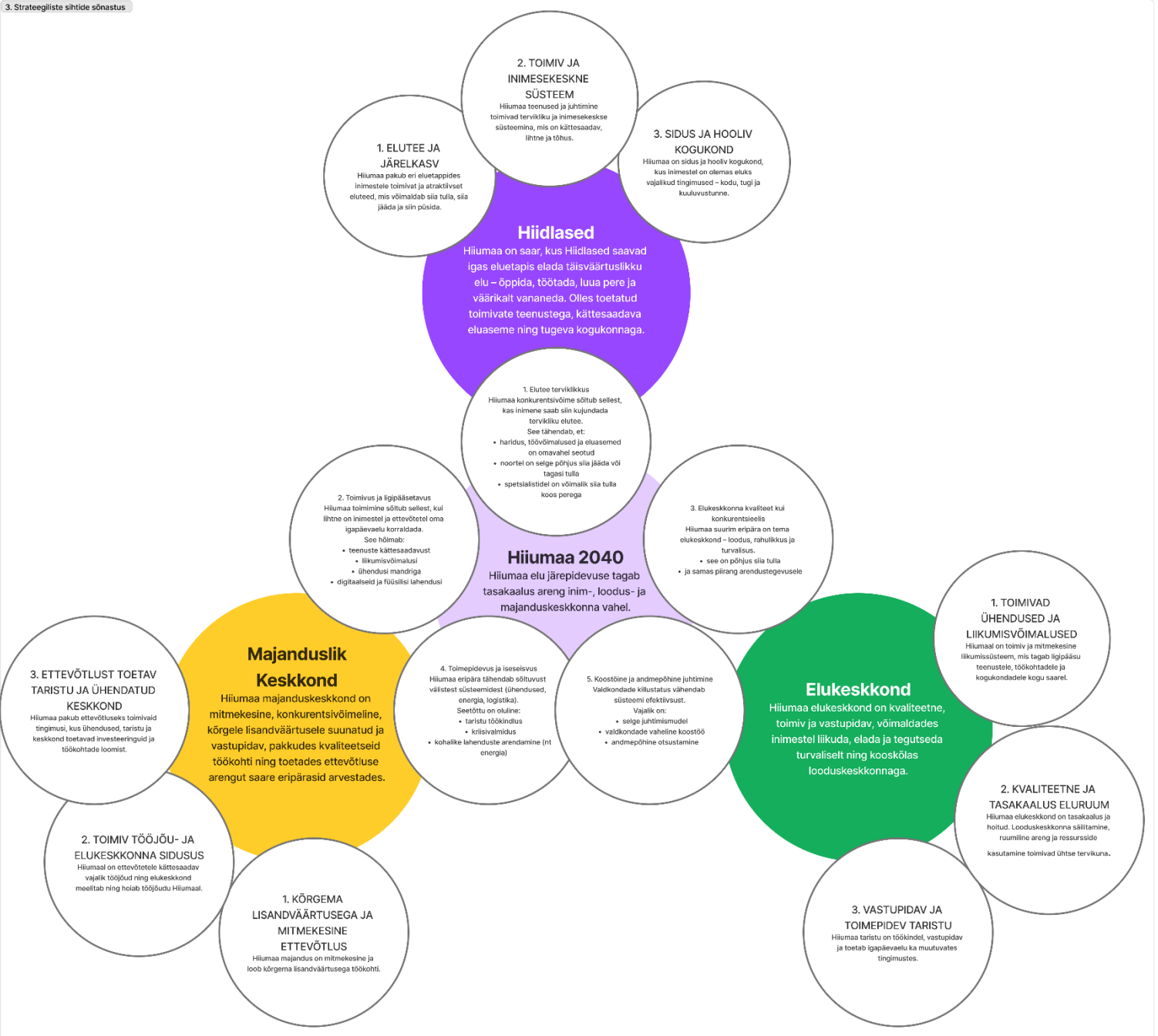
- strateegilised suunad aitavad kujundada konkreetsed tegevused valla tegevuskavas ja valdkondlikes arengukavades;
- tegevused seotakse eelarvestrateegiaga, tagades ressursside suunamise prioriteetsetesse valdkondadesse;
- arengukava täitmist hinnatakse regulaarselt mõõdikute alusel;
- tulemuste põhjal kohandatakse tegevusi ja prioriteete, tagades arengukava paindlikkuse muutuvates oludes.

Arengukava lähtub põhimõttest, et areng ei toimu üksikute meetmete kaudu, vaid valdkondade koostöös. Seetõttu on oluline roll valdkondadevahelistel seostel koostöö korraldamise ja juhtimise protsessis.

Hiiumaa arengukava loob ühise arusaama sellest, kuhu ja kuidas liikuda. Selle eesmärk on vastu võtta otsuseid, mis aitavad kujundada Hiiumaad paigaks, kus on hea elada ka tulevikus.

Siin on visuaalne kaardistus arengukava strateegiatest, strateegilistest suundadest ja nende vahelistest seostest:

3. Strateegiliste sihtide sõnastus

1. HIIDLASED

Arengukavas käsitleme Hiiumaa valla arengut planeerides kogukonna liikmena kõiki hiidlaseid, kirjeldades ja arvestades nende erinevat viisi seotust saarega, erinevaid probleeme, rolle, ootuseid ja vajadusi. Selle alusel on kujundatud strateegiad kohaliku elu edendamiseks. Selles alamteemas on käsitletud kõiki puudutavad teemad: sotsiaal, tervis, haridus, sport, kultuur, avalikud teenused. Oluline on mõista tööealiste ootusi elukeskkonnale, kõrvuti vanemaealiste ja noortega kelle ootused on kohati kattuvad kuid võivad olla väga erinevad tulenevalt millises eluetapis parasjagu ollakse.

1.1 Hetkeolukorra ülevaade

Hiiumaad iseloomustab tugev saareks olemisest tulenev kogukondlik identiteet, turvaline elukeskkond ja kõrge inimestevaheline usaldus. Need on olulised eeldused hea elukvaliteedi tagamiseks ning loovad aluse kogukondade toimimisele ja koostööle. Samal ajal mõjutavad inimarengut mitmed pikaajalised demograafilised ja sotsiaalsed trendid, mis seavad väljakutseid valla jätkusuutlikkusele. Rahvastiku vähenemine üleriigiliselt avaldab oma mõju ka Hiiumaal.

Rahvastiku vananemisega kahaneb tööealise elanikkonna osakaal. Samuti on tavapärane noorte lahkumine pärast põhi- või keskkooli omandamist, kuid probleemsem osa sellest on vähene tagasiränne peale kõrghariduse omandamist. See vähendab järelkasvu nii tööturul kui ka kogukonnas ning mõjutab otseselt teenuste korraldust ja majanduse arenguvõimalusi. Noorte tuleviku sidumine Hiiumaaga sõltub terviklikust valikute võimalusest, mis hõlmab töövõimalusi, eluaset, sotsiaalset ja füüsilist keskkonda ning eneseteostuse võimalusi.

Elanike heaolu ja teenuste kättesaadavus sõltuvad üha enam kvalifitseeritud töötajate olemasolust. Hiiumaal on mitmes valdkonnas keeruline leida ja hoida vajalikke spetsialiste, mis mõjutab teenuste kvaliteeti ja järjepidevust. Probleemi põhjused on mitmetasandilised ning seotud nii eluaseme kättesaadavuse, pereliikmete töövõimaluste kui ka saare geograafilise eraldatusega. Seetõttu ei ole tegemist üksnes tööjõupuudusega, vaid laiemalt elukeskkonna ja majanduskeskkonna koosmõjust tulenevast olukorrast.

Teenuste kättesaadavus on Hiiumaal üldiselt tagatud, kuid nende korraldus ei ole alati ühtlane ega inimese vajadustest lähtuv. Hajus asustus ja piiratud ressursid tähendavad, et teenused on sageli korraldatud valdkondade kaupa, mistõttu peab inimene ise erinevate süsteemide vahel liikuma. See võib raskendada teenusteni jõudmist, eriti eakate, lastega perede ja hajaasustuse elanike jaoks, ning vähendab süsteemi efektiivsust tervikuna.

Kultuur ja sport on Hiiumaa kogukondliku sidususe, identiteedi ja elukvaliteedi olulised kandjad. Väikeses ja hajusa asustusega piirkonnas on kultuurisündmused, huvitegevus, spordivõimalused ning kohalikud traditsioonid sageli need, mis loovad kuuluvustunde ja hoiavad kogukondi aktiivsena. Väljakutseks on kultuuri- ja sporditegevuste jätkusuutlikkus olukorras, kus elanikkond vananeb, noorte arv väheneb ning vabatahtlikule panusele tuginevad süsteemid on haavatavad. Samuti mõjutavad tegevuste kvaliteeti taristu seisukord, juhendajate ja treenerite kättesaadavus ning transpordivõimalused.

Vaimse ja füüsilise heaolu küsimused on muutumas üha olulisemaks, mõjutades inimeste igapäevast toimetulekut, töövõimet ja osalust kogukonnas. Vajadus ennetavate ja toetavate lahenduste järele kasvab, kuna olemasolev ei kata alati vajadusi piisavalt terviklikult.

Hiiumaa kogukonnad on aktiivsed ja omavahel seotud ning neil on oluline roll kohaliku elu kujundamisel. Samas ei ole kogukondade potentsiaal alati süsteemselt kasutatud ega toetatud. Kogukondlik tegevus sõltub sageli üksikutest eestvedajatest, mis võib viia koormuse ebahühtlase jaotumiseni ning suurte erinevusteni piirkondade lõikes. Kogukondade rolli tugevdamine eeldab selgemaid koostöömudeleid ja sihipärast toetust.

Otsuste tegemisel ja arengu suunamisel kasutatakse erinevaid andmeallikaid, kuid andmepõhine juhtimine ei ole veel süsteemselt juurdunud. Andmeid kogutakse mitmetes valdkondades, kuid nende sidumine terviklikuks juhtimisinfoks ja kasutamine strateegiliste otsuste tegemisel on ebahühtlane. See raskendab arengute hindamist ning prioriteetide seadmist.

Kokkuvõttes iseloomustab Hiiumaa inimarengu hetkeolukorda tugev kogukondlik alus koos mitmete omavahel seotud väljakutsetega, mis mõjutavad inimeste püsimist ja lisandumist. Demograafilised muutused, tööjõu ja spetsialistide kättesaadavus, teenuste korraldus ning elukeskkonna ja majanduskeskkonna seosed kujundavad ühiselt tingimused, milles inimesed oma elukäike kujundavad. Nende tegurite koosmõju mõistmine on aluseks strateegiliste valikute tegemisel.

HIIDLASED- STRATEEGILINE EESMÄRK 2040

Hiiumaa on saar, kus Hiidlased saavad igas eluetapis elada täisväärtuslikku elu – õppida, töötada, luua pere ja väärikalt vananeda. Toetatuna toimivast haridus- ja teenustesüsteemist, kättesaadavast eluasemest, tugevast kogukonnast ning aktiivsest kultuuri- ja spordielust.

1.2 Strateegilised suunad

1. ELUTEE JA JÄRELKASV

Hiiumaa pakub eri eluetappides inimestele toimivat ja atraktiivset eluteed, mis võimaldab siia tulla ja siia jääda.

Võtmetegevused

- Terviklik ja kvaliteetne haridustee kogu saarel- Kujundada ühtne ja juhitud haridusvõrgustik, mis tagab kvaliteetse ja kättesaadava hariduse sh huvihariduse igas Hiiumaa piirkonnas, hoides väikeklassidel ja personaalsel lähenemisel põhinevat õpet kui konkurentsieelist.

- Hariduse ja tööturu sidumine- Tugevdada ettevõtlusõpet ja rahatarkust ning arendada koostöös ettevõtjatega praktikavõimalusi ja töökohtade loomist, et noored seoksid oma tuleviku Hiiumaaga.
- Järelkasvu ja kogukonna kestlikkuse tagamine- Arendada süsteemseid lahendusi spetsialistide järelkasvu toetamiseks. Siduda kultuur ja sport noorte hoidmise ning kogukondliku identiteedi tugevdamise eesmärgiga.

2. TOIMIV JA INIMESEKESKNE SÜSTEEM

Hiiumaa teenused ja juhtimine toimivad tervikliku ja inimesekeskse süsteemina, mis on kättesaadav, lihtne ja tõhus.

Võtmetegevused

- Selge, andmepõhine ja tõhus juhtimismudel- Kujundada ühtne juhtimismudel selgete rollide, vastutuse ja prioriteetidega, vähendada dubleerimist ning rakendada andmepõhist otsustamist (eesmärgi mõõdikud ja nende regulaarne analüüs).
- Inimesekesksed ja lihtsalt kasutatavad teenused- Luua terviklik teenusmudel, mis tagab teenuste kättesaadavuse, arusaadavuse ja sujuva kasutajakogemuse üle kogu Hiiumaa.
- Tugev koostöö ja avatud suhtlus- Arendada valdkondadeülest koostööd (haridus, sotsiaal, tervis, kultuur, noorsootöö) ning parandada süsteemset ja arusaadavat kommunikatsiooni valla ja elanike vahel.

3. SIDUS JA HOOLIV KOGUKOND

Hiiumaa on sidus ja hooliv kogukond, kus inimestel on olemas eluks vajalikud tingimused – kodu, tugi ja kuuluvustunne.

Võtmetegevused

- Kättesaadav ja sihitud eluasemesüsteem- Luua toimiv valla eluruumide süsteem (üürikodud ja sotsiaalpinnad), mis on selgelt sihitud erinevatele sihtrühmadele ning seotud töökohtade ja vajalike spetsialistide ligimeelitamisega.
- Terviklik heaolu- ja hooldusteenuste süsteem- Arendada kättesaadavad vaimse tervise teenused, ennetavad terviseprogrammid ning tagada eakatele vajalikud päevahoolduse ja koduhoolduse teenused, sh arendada hoolekande-võimekust ja hõbemajandust.
- Tugev ja kaasav kogukond- Luua selge kogukonnatöö mudel, kaasata kogukondlikud MTÜ-d strateegiliste partneritena ning toetada piirkondlikke algatusi ja eri tüüpi elanike (sh suvehiidlased) aktiivset osalust.

2. ELUKESKKOND

Meid ümbritsev keskkond on see, mis annab meile võimalused ja tugevuse, samas seab piiranguid ja defineerib väljakutsed. Selle alusel koostatud strateegiad seavad sihid tuleviku vaates. Selles alapeatükis on käsitletud elukeskkonda puudutavad teemad: loodus, avalik ruum, turvalisus, taristu ja nende toimepidevus.

2.1 Hetkeolukorra ülevaade

Meid ümbritsev on see mis defineerib kuidas end Hiiumaal tunneme, mõjutades nii inimeste heaolu, liikumisvõimalusi kui ka majandustegevust. Hiiumaa tugevuseks on mitmekesine ja suhteliselt hästi säilinud looduskeskkond, madal asustustihedus ning turvaline ja rahulik elukeskkond. Samas seab just sama saareks olemise ruumiline eripära piiranguid teenuste kättesaadavusele, taristu arendamisele ja selle toimepidevusele.

Hiiumaa looduskeskkond on üks olulisemaid väärtusi, mis kujundab nii elanike elukvaliteeti kui ka piirkonna atraktiivsust külastajate ja uute elanike jaoks. Looduslik mitmekesisus ja puhtus on tugevused, kuid samal ajal seab keskkonnakaitse vajadus piiranguid ruumilisele arengule ja majandustegevusele. Tasakaalu leidmine looduskeskkonna säilitamise ja arendustegevuse vahel on pidev väljakutse, mis eeldab läbimõeldud ruumiplaneerimist ja koostööd eri osapoolte vahel.

Avaliku ruumi kvaliteet ja kasutatavus on piirkonniti ebaühtlane. Kärkla ja suuremad keskused pakuvad mitmekesisemaid võimalusi liikumiseks ja ajaveetmiseks, samas kui väiksemates asulates ja hajaasustuses on avalik ruum sageli piiratud või vähe arendatud. Avalik ruum ei ole kõikjal kujundatud selliselt, et see toetaks inimeste igapäevast liikumist, kohtumist ja kogukondlikku tegevust. See mõjutab otseselt nii elukvaliteeti kui ka kogukondade sidusust.

Hiiumaa jäätmeäitlust kujundavad saare eripärad nagu hajus asustus, logistiline kaugus ja turismist tulenev hooajalisus, mis suurendab suveperioodil oluliselt jäätmeteket ning koormab olemasolevat süsteemi. Jäätmete liigiti kogumine ja ringlusse suunamine on ebaühtlane. Ringmajanduse põhimõtted nagu materjalide taaskasutus, kohalike ressursside väärimine ja jäätmete käsitlemine ressursina ei ole veel süsteemselt juurdunud, kuid Hiiumaa väiksus ja kogukondlikkus loovad eeldused nende lahenduste arendamiseks.

Turvalisus on Hiiumaal üldiselt kõrge ning seda tajutakse ühe olulise elukeskkonna tugevusena. Samas ei tähenda turvalisus ainult kuritegevuse madalat taset, vaid ka inimeste igapäevast kindlustunnet ja valmisolekut erinevateks olukordadeks. Väikese kogukonna eripära loob tugeva sotsiaalse kontrolli, kuid samal ajal võib teenuste kaugus ja piiratud kättesaadavus suurendada haavatavust, eriti eakate ja hajaasustuse elanike puhul.

Teed, ühistransport, tehnovõrgud ja ühendused mandriga on Hiiumaa toimimise seisukohalt kriitilise tähtsusega. Geograafiline eraldatus tähendab, et ühendused on vältimatu eeltingimus nii igapäevaeluks kui ka majandustegevuseks. Samas on taristute arendamine ja hooldamine kulukas ning sõltub suuresti välisest rahastusest. Teede kvaliteet, ühistranspordi paindlikkus

ja ühenduste usaldusväärsus mõjutavad otseselt inimeste liikumisvõimalusi ja teenuste kättesaadavust.

Energia- ja tehnovõrkude toimepidevus on muutumas järjest olulisemaks küsimuseks. Hiiumaa sõltuvus välistest energiavarustuse allikatest ning ilmastikuoludest tulenevad katkestused toovad esile süsteemi haavatavuse. Samal ajal on olemas potentsiaal kohalike taastuvenergia lahenduste arendamiseks, mis võiksid suurendada piirkonna iseseisvust ja vastupidavust.

Liikumisvõimalused Hiiumaal on suuresti seotud isikliku autoga, kuna alternatiivsed lahendused – ühistransport, kergliiklusteed ja jagatud liikumisviisid – ei ole kõikjal piisavalt arenenud ega kasutajasõbralikud. See piirab liikumisvõimalusi neil, kellel puudub auto, ning suurendab sõltuvust ühest liikumisviisist. Hajus asustus ja väiksem nõudlus muudavad alternatiivsete lahenduste arendamise keeruliseks, kuid samas vajalikuks, et tagada võrdsem ligipääs teenustele ja töökohtadele.

Kokkuvõttes iseloomustab Hiiumaa elukeskkonda tugev looduslik alus ja turvaline elukeskkond koos mitmete süsteemsete väljakutsetega, mis on seotud ruumilise hajususe, taristute toimepidevuse ja liikumisvõimalustega. Looduskeskkonna säilitamine, avaliku ruumi arendamine ning toimivate ja vastupidavate taristute tagamine on omavahel tihedalt seotud ning mõjutavad otseselt nii inimeste heaolu kui ka piirkonna arenguvõimalusi.

ELUKESKKOND – STRATEEGILINE EESMÄRK 2040

Hiiumaa elukeskkond on kvaliteetne, toimiv ja vastupidav, võimaldades inimestel liikkuda, elada ja tegutseda turvaliselt ning kooskõlas looduskeskkonnaga.

2.2 Strateegilised suunad

1. TOIMIVAD ÜHENDUSED JA LIIKUMISVÕIMALUSED

Hiiumaal on toimiv ja mitmekesine liikumissüsteem, mis tagab ligipääsu teenustele, töökohtadele ja sündmustele/tegevustele kogu saarel.

Võtmetegevused

- Arendada paindliku, laiapõhjalist ja nõudepõhist ühistransporti (katsetada nutikaid liikumislahendusi, arendada kergliiklusteid ja sõidujagamise teenuseid)
- Arendada saaresisese liikumise terviklahendust (transport + teenused)
- Siduda liikumislahendused teenuste ja töökohtadega

2. KVALITEETNE JA TASAKAALUS ELURUUM

Hiiumaa elukeskkond on tasakaalus ja hoitud. Looduskeskkonna säilitamine, ruumiline areng ja ressursside kasutamine toimivad ühtse tervikuna.

Võtmetegevused

- Looduskeskkond- Säilitada ja tugevdada Hiiumaa looduslikku identiteeti kui väärtust-biosfääriala põhimõtete järgimine ja elukeskkonna hoidmine
- Jäätmemajandus ja ringmajandus- Vähendada jäätmete tekkimist (ennetamine) ja ringmajanduse printsiipide rakendamine (kohalikud ringlused)
- Avalik ruum- Seista parema elukeskkonna eest- turvaline, esteetiline, ligipääsetav, tervislik, suhtlusruumi toetav. Suunata areng ajalooliste keskuste ümber.

3. VASTUPIDAV JA TOIMEPIDEV TARISTU

Hiiumaa taristu on töökindel, vastupidav ja toetab igapäevaelu ka muutuvates tingimustes.

Võtmetegevused

- Parandada elektri- ja sidevõrkude töökindlust
- Tugevdada kriisivalmidust ja toimepidevust
- Arendada nutikat ja energiatõhusat taristut

3. MAJANDUSKESKKOND

Elu ja elutingimused Hiiumaal on otseses sõltuvuses sellest, millised võimalused on ettevõtjatel ja spetsialistidel siin tegutseda. Selles peatükis on käsitletud majandusteemad: ettevõtluskeskkond, ettevõtlustaristu, innovatsioon ja töäjõud.

3.1 Hetkeolukorra ülevaade

Hiiumaa majanduskeskkond kujuneb väikese ja hajusa turu, geograafilise eraldatuse ning piiratud ressursside tingimustes. Samas on piirkonnal mitmeid tugevusi, sealhulgas toimivad traditsioonilised sektorid, turism ning potentsiaal uute valdkondade arendamiseks. Majanduse arengut mõjutavad otseselt nii elukeskkond kui ka inimressurs, mistõttu on tegemist tugevalt seotud süsteemiga.

Hiiumaa ettevõtlusstruktuuri iseloomustab väikeettevõtete suur osakaal ning piiratud kapitali- ja tööjõuresurss. Väike siseturg tähendab, et ettevõtted peavad sageli juba varases faasis suunama oma tegevuse väljapoole saart, mis suurendab arendus- ja turunduskulusid ning nõuab kõrgemat konkurentsivõimet. Samal ajal on ettevõtete võimekus investeerida innovatsiooni ja tootearendusse piiratud, mis omakorda mõjutab lisandväärtuse kasvu.

Geograafiline eraldatus ja sõltuvus transpordiühendustest mõjutavad otseselt ettevõtluse konkurentsivõimet. Logistika- ja transpordikulud on kõrgemad ning ühenduste ebastabiilsus või hinnatõus suurendab ettevõtjate riske. See avaldab mõju nii kaupade ja teenuste hinnale kui ka tööjõu liikumisele ning vähendab Hiiumaa atraktiivsust investeerimiskeskonnana.

Tööjõu kättesaadavus on üks olulisemaid majandusarengu piirajaid. Spetsiifiliste oskustega töötajate leidmine on keeruline ning ettevõtted konkureerivad nii omavahel kui ka mandri tööandjatega. Tööjõupuudust süvendavad demograafilised trendid, eluaseme kättesaadavus ning piirkonna suhteline kaugus suurematest keskustest. See piirab ettevõtete kasvuvõimalusi ja investeerimisotsuseid.

Majandustegevust mõjutab tugevalt hooajalisus, eriti turismi- ja teenindussektoris. Suvine tipphooaeg loob suure koormuse taristule ja tööjõule, samas kui madalhooajal on ettevõtetel keeruline tagada stabiilset sissetulekut ja tööhõivet. See muudab investeeringute planeerimise keerulisemaks ning suurendab ettevõtete haavatavust.

Lisandväärtuse tase ja tootlikkus on võrreldes teiste Eesti piirkondadega madalam, mis viitab vajadusele majanduse mitmekesistamiseks ja innovatsiooni suurendamiseks. Samas on olemas kasvupotentsiaalid valdkondades nagu toiduainetööstus, turism, sinimajandus, taastuvenergia ja loomeettevõtlus. Nende valdkondade arendamine eeldab aga sihipärast tuge, investeeringuid ning koostööd erinevate osapoolte vahel.

Majanduse vaates on oluline kultuuri ja spordi roll. Suvised festivalid, spordisündmused ja kohalik kultuuripärand loovad hooajalist külastusvoogu ning toetavad teenindussektorit, majutust, toitlustust ja väikeettevõtlust. Kultuur ja sport loovad ka otseseid ettevõtlusvõimalusi – sündmuskorraldus, treeningteenused ja elamusturism aitavad mitmekesistada kohalikku majandust. Nende arendamine eeldab aga toimivat taristut,

professionaalseid eestvedajaid ja koostööd avaliku sektori, ettevõtjate ning kogukondade vahel.

Ettevõtluse arengut piiravad ka tööstusalade ja investeerimiseks valmis infrastruktuuri puudumine ning piiratud liitumisvõimsused energiavõrkudes. Need takistavad uute ettevõtete rajamist ja olemasolevate laiendamist ning vähendavad piirkonna investeerimisatraktiivsust.

Avaliku sektori roll majanduskeskkonna kujundamisel on oluline, kuid senised üldised meetmed ei arvesta alati piisavalt saare eripäradega. Regionaalsed erimeetmed ja sihitud toetusprogrammid võivad aidata leevendada struktuurseid piiranguid ning luua eeldused majanduse mitmekesistamiseks ja kasvuks.

Kokkuvõttes iseloomustab Hiiumaa majanduskeskkonda tasakaal potentsiaali ja piirangute vahel. Ühelt poolt on olemas tugevad kohalikud sektorid ja kasvuvõimalused, teiselt poolt piiravad arengut geograafiline eraldatus, väike turg, tööjõupuudus ja hooajalisus. Nende tegurite koosmõju mõjutab ettevõtluse konkurentsivõimet ning seab vajaduse teadlikult suunatud ja piirkonna eripärasid arvestava majandusarengu järele.

MAJANDUSKESKKOND- STRATEEGILINE EESMÄRK 2040

Hiiumaa majanduskeskkond on mitmekesine, konkurentsivõimeline, kõrgele lisandväärtusele suunatud ja vastupidav, pakkudes kvaliteetseid töökohti ning toetades ettevõtluse arengut saare eripärasid arvestades.

3.2 Strateegilised suunad

1. KÕRGEMA LISANDVÄÄRTUSEGA JA MITMEKESINE ETTEVÕTLUS

Hiiumaa majandus on mitmekesine ja liigub kõrgema lisandväärtusega tegevuste suunas, luues kvaliteetseid ja kestlike töökohti.

Võtmetegevused

- Külustuskeskkonna arendamine Hiiumaal.
- Suurendada aastaringselt tegutsevate ettevõtete, teenuste ja töökohtade hulka. Toetada lisaväärtust loovate arenduste tekkimist Valla ja Riigi maadele.
- Toetada majandusliku potentsiaaliga sektorite ja valdkondade arengut, koos kohaliku ressursi väärindamisega.

2. TOIMIV TÖÖJÕU- JA ELUKESKKONNA SIDUSUS

Hiiumaa on atraktiivne elukeskkond, mis hoiab tööjõudu Hiiumaal.

Võtmetegevused

- Siduda haridus, tööjõud ja ettevõtlus (praktika, töö, oskused)
- Luua väärtuspakkumine spetsialistide tööle asumiseks
- Toetada noorte tagasitulekut

3. ETTEVÕTLUST TOETAV TARISTU JA ÜHENDATUD KESKKOND

Hiiumaa pakub ettevõtluseks toimivaid tingimusi, kus ühendused, taristu ja keskkond toetavad investeringuid ja töökohtade loomist.

Võtmetegevused

- Parendada olemasolevate ettevõtlus- ja tööstusalade tingimusi ning luua eeldused uute alade tekkimiseks. Luua investeringuteks kogukonnas (eel)kokkuleppeid.
- Tagada energia- ja võrguvõimsus ettevõtluse arenguks
- Luua väärtuspakkumised investoritele ja tegeleda nende otsimisega. Lahendada kiiresti ettevõtjaid takistavaid maa ja ehitusprobleeme.

4. HIIUMAA

Hiiumaa arengut ei kujunda üksikud valdkonnad eraldi, vaid inimeste, elukeskkonna ja majanduskeskkonna koosmõju. Need kolm süsteemi on omavahel tihedalt seotud ning mõjutavad üksteist pidevalt, kujundades ühiselt tingimused, milles inimesed elavad ja piirkond areneb.

Hiiumaa suurim tugevus on tasakaal – suhteliselt kõrge elukvaliteet, turvaline ja looduslähedane keskkond ning toimivad kogukonnad. Samas on see tasakaal habras ning sõltub mitmest omavahel seotud tegurist.

Inimeste püsimist ja lisandumist mõjutavad otseselt töövõimalused, eluasemete kättesaadavus ja elukeskkonna kvaliteet. Noorte lahkumine ja tööealise elanikkonna vähenemine ei ole ainult demograafiline küsimus, vaid tuleneb sellest, et elutee erinevad osad – haridus, töö, elukoht ja eneseteostus – ei ole alati võimalik siduda Hiiumaaga. See mõjutab otseselt majanduse arengut ja teenuste kättesaadavust, kui inimesed ei leia kohapeal väljundit.

Majanduskeskkond sõltub tööjõu olemasolust, ühendustest ja taristust. Tööjõupuudus, hooajalisus ja väike turg piiravad ettevõtete arengut, samas kui elukeskkonna kvaliteet ja ühenduste toimimine määravad, kas ettevõtted ja töötajad saavad Hiiumaal tegutseda. Majanduse areng ei ole seega eraldiseisev eesmärk, vaid seotud inimeste valikute ja keskkonnatingimustega.

Elukeskkond loob raami, milles nii inimesed kui majandus toimivad. Hajus asustus, geograafiline eraldatus ja sõltuvus ühendustest mõjutavad teenuste kättesaadavust, liikumisvõimalusi ja taristu toimepidevust. Samal ajal on looduslik keskkond ja saarelisus üks peamisi väärtusi, mis inimesi siia toob ja hoiab, kuid mille kasutamine vajab teadlikku lähenemist ja tasakaalu inimtugevuse ja looduslike väärtuste hoidmisel.

Seega on Hiiumaa peamised väljakutsed süsteemsed:

- tööjõupuudus on seotud eluasemete ja elukeskkonnaga
- teenuste kättesaadavus sõltub nii inimeste arvust kui liikumisvõimalustest
- majanduse areng sõltub taristust, kuid ka inimeste olemasolust
- elukeskkonna kvaliteet mõjutab otseselt nii inimeste püsimist kui majanduse atraktiivsust

Hiiumaa elu arendamisel peab lähtuma kesksest printsiibist ja visioonist, et:

Hiiumaa elu järepidevuse tagab tasakaalus areng inim-, loodus- ja majanduskeskkonna vahel.

4.2 Valdcondade strateegilised ühisosad

Hiiumaa areng ei toimu kolme eraldi strateegia kaudu, vaid läbi nende kattuvate ja ühiste teemade. Need ühisosad on valdkondadeülesed muutused, millele keskendumine annab suurima mõju.

1. Elutee terviklikkus

Hiiumaa konkurentsivõime sõltub sellest, kas inimene saab siin kujundada tervikliku elutee.

See tähendab, et:

- haridus, töövõimalused ja eluasemed on omavahel seotud
- noortel on selge põhjus siia jääda või tagasi tulla
- spetsialistidel on võimalik siia tulla koos perega

2. Toimivus ja ligipääsetavus

Hiiumaa toimimine sõltub sellest, kui lihtne on inimestel ja ettevõtetel oma igapäevaelu korraldada.

See hõlmab:

- teenuste kättesaadavust
- liikumisvõimalusi
- ühendusi mandriga
- digitaalseid ja füüsilisi lahendusi

3. Elukeskkonna kvaliteet kui konkurentsieelis

Hiiumaa suurim eripära on tema elukeskkond – loodus, rahulikkus ja turvalisus.

- see on põhjus siia tulla
- ja samas piirang arendustegevusele

4. Toimepidevus ja iseseisvus

Hiiumaa eripära tähendab sõltuvust välistest süsteemidest (ühendused, energia, logistika).

Seetõttu on oluline:

- taristu töökindlus
- kriisivalmidus
- kohalike lahenduste arendamine (nt energia)

5. Koostöine ja andmepõhine juhtimine

Valdkondade killustatus vähendab süsteemi efektiivsust.

Vajalik on:

- selge juhtimismudel
- valdkondade vaheline koostöö
- andmepõhine otsustamine

5. Piirkondlik areng (osavallad)

Hiiumaa areng peab toimuma tasakaalus asulate ja hajaasutusege piirkondadega. See tähendab:

- teenuste ja töökohtade koondumist keskustesse, samal ajal elukeskkonna ja töökohtade ning teenuste ligipääsu tagamist kogu saarel.
- piirkondlike eripärade arvestamist otsustes.

5.1 Osavaldade ülevaated

KÄRDLA OSAVALD

1. Piirkonna roll

Hiiumaa keskus – haldus-, teenus- ja töökohtade koondumise piirkond.

2. Hetkeolukord

Kärdla on Hiiumaa ainus linn ning peamine teenuste, hariduse, tervishoiu ja töökohtade keskus. Siia on koondunud suurem osa avalikest teenustest ja ettevõtlusest. Samas kasvab surve eluasemeturule ning avalikule ruumile.

3. Peamised väljakutsed

eluasemete nappus ja hinnatõus

teenuste koormus ja kättesaadavus

avaliku ruumi kvaliteedi ja kasutuse arendamine

liiklus ja liikumise korraldus

4. Strateegiline fookus

Kärdla kui tugev ja hästi toimiv keskus, mis pakub kvaliteetseid teenuseid ja elukeskkonda kogu Hiiumaale.

KÄINA OSAVALD

1. Piirkonna roll

Regionaalne keskus – tootmise, hariduse ja ettevõtluse tugiala.

2. Hetkeolukord

Käina on oluline elukeskkonna ja ettevõtluse piirkond, kus on olemas kool, ettevõtted ja teenused. Piirkond on atraktiivne elamiseks, kuid vajab tugevamat sidet majanduse ja elukeskkonna vahel.

3. Peamised väljakutsed

töökohtade ja tööjõu sidumine

eluasemete kättesaadavus

noorte sidumine piirkonnaga

avaliku ruumi arendamine

4. Strateegiline fookus

Käina kui elukeskkonna ja ettevõtluse tasakaalus arenev piirkond, mis toetab kogu saare majandust.

KÕRGESSAARE OSAVALD

1. Piirkonna roll

Loodus- ja turismipiirkond – madala asustustihedusega ala, kus keskkond on keskne väärtus.

2. Hetkeolukord

Piirkonda iseloomustab hajaasustus ja looduslähedane elukeskkond. Turismipotentsiaal on suur (Kõpu poolsaar, Tahkuna), kuid taristu ja teenused on piiratud.

3. Peamised väljakutsed

teenuste kättesaadavus hajaasustuses

liikumisvõimalused

turismikoormuse juhtimine

taristu toimepidevus

4. Strateegiline fookus

Looduskeskkonnal põhinev areng, kus turism ja elukeskkond on tasakaalus ning säilitatakse piirkonna eripära.

PÜHALEPA OSAVALD

1. Piirkonna roll

Ühenduste ja elukeskkonna piirkond – värav Hiiumaale.

2. Hetkeolukord

Pühalepa osavallas asub Heltermaa sadam, mis on peamine ühendus mandriga. Piirkonnas on elamuad ja teenused, kuid areng on ebaühtlane.

3. Peamised väljakutsed

ühenduste kvaliteet ja töökindlus

elukeskkonna arendamine

teenuste kättesaadavus

piirkondliku arengu tasakaal

4. Strateegiline fookus

Toimiv ja atraktiivne värv Hiiumaale, kus ühendused ja elukeskkond toetavad nii elanikke kui külastajaid.

EMMASTE OSAVALD

1. Piirkonna roll

Kogukonnapõhine piirkond – tugev identiteet ja hajus asustus.

2. Hetkeolukord

Emmaste on väikese asustustihedusega piirkond, kus kogukondlik sidusus on tugev. Teenuste kättesaadavus on piiratud ning liikumine sõltub suuresti isiklikust transpordist.

3. Peamised väljakutsed

teenuste kaugus ja kättesaadavus

liikumisvõimalused

elanikkonna vähenemine ja vananemine

elukeskkonna kvaliteedi hoidmine

4. Strateegiline fookus

Elukeskkond, kus toetatakse inimeste püsimist ja kvaliteetset elu hajusas ruumis.

6. Koostamise protsess

Seos teiste dokumentidega

Hiiumaa valla arengukava on osa laiemast strateegiliste ja ruumiliste arengudokumentide süsteemist. Selle eesmärk on koondada valla peamised arengusuunad ühtsesse tervikusse ning tagada nende kooskõla nii kohaliku kui riikliku tasandi strateegiatega.

Arengukava tugineb ja on seotud järgmiste kohalike dokumentidega:

Hiiumaa valla üldplaneering, mis määrab ruumilise arengu põhimõtted, maakasutuse suunad ning keskuste ja hajaasustuse tasakaalu;

valdkondlikud arengukavad (nt haridus-, sotsiaal-, kultuuri-, noorsootöö ja spordivaldkond), mis käsitlevad konkreetseid teemasid detailsemalt ning määravad tegevused ja meetmed kitsamas fookuses.

Käesolev arengukava määrab strateegilise taseme – ehk suuna ja prioriteetid –, samas kui valdkondlikud arengukavad täpsustavad nende saavutamiseks vajalikud tegevused ja meetmed.

Arengukava on kooskõlas riiklike arengusuundadega, eelkõige:

Eesti 2035, mis seab pikaajalised sihid Eesti arengule, keskendudes inimeste heaolule, majanduse konkurentsivõimele ja keskkonna kehtlikkusele;

riiklike kliima- ja energiapoliitika eesmärkidega aastani 2050, mis suunavad liikumist kliimanetraalsuse ja ressursitõhususe poole;

üleriigilise planeeringuga, mis määrab ruumilise arengu põhimõtted ja regionaalse tasakaalu.

Arengukava arvestab nende dokumentide põhimõtteid, kohandades need Hiiumaa eripärale – saarelisusele, väikesele mastaabile ja kogukondlikule iseloomule.

Seoste roll arengukavas

Arengukava roll nende dokumentide suhtes on:

siduda riiklikud ja kohalikud suunad Hiiumaa konteksti;

vältida dubleerimist, koondades strateegilised sihid ühte dokumenti;

suunata detailsem käsitus valdkondlikesse arengukavadesse;

tagada, et valla otsused ja tegevused on kooskõlas laiemate arengusuundadega.

Koostamise meetodid

Arengukava koostamine on toimunud mitme sisendi ja analüütilise lähenemise koostoimes, eesmärgiga tagada sisuline põhjendatus ja seotus tegelike vajadustega.

Arengukava koostamisel on kasutatud järgmisi sisendeid:

- fookusgrupi intervjuud/töötoad, mis viidi läbi Hiiumaa valla ja Hiiumaa Arenduskeskuse töötajatega, kes esindavad erinevaid valdkondi kus valdkondade esindajad sõnastasid peamised probleemid, prioriteedid ja võimalikud lahendused;
- statistilised andmed ja analüüsid, sealhulgas Statistikaameti ja minuomavalitsus.ee näitajad;
- kehtivad strateegilised ja valdkondlikud dokumendid, mis annavad ajalise ja sisulise järjepidevuse.

Selline mitmekesine sisend võimaldab käsitleda arengut nii tekstipõhiselt kui ka kogemusele tuginedes.

Lähenemine

Arengukava koostamisel on kasutatud probleemipõhist lähenemist, mille keskmes on küsimused:

- miks probleem tekib (juurpõhjused);
- kellele see mõju avaldab (sihtgrupid);
- kuidas on võimalik olukorda muuta (strateegilised lahendused).

Selline lähenemine aitab vältida üksikute sümptomite käsitlemist ning keskenduda süsteemsetele muutustele.

Strateegiate sõnastamisel on kasutatud loogikat, kus:

- hetkeolukorra analüüsist tuletatakse peamised väljakutsed;
- väljakutsetest lähtuvad strateegilised suunad;
- strateegilised suunad loovad aluse konkreetsetele tegevustele.

Arengukava loogika ja ülesehitus

Arengukava on üles ehitatud selge ja lihtsalt jälgitava struktuurina, mis võimaldab siduda analüüsi, strateegilised eesmärgid ja tegevused ühtseks tervikuks. Arengukava keskmes on kolm põhivaldkonda:

Hiidlane – keskendub inimestele, nende eluteele, heaolule ja kogukondlikule toimimisele;

Elukeskkond – käsitleb ruumi, liikumist, looduskeskkonda ja taristut;

Majanduskeskkond – keskendub ettevõtlusele, tööjõule ja majanduslikule arengule.

Igas valdkonnas on:

- hetkeolukorra analüüs;
- peamised väljakutsed;
- strateegiline eesmärk aastaks 2040;
- kolm strateegilist suunda;
- võtmetegevused nende elluviimiseks.

Kolme põhivaldkonda seob peatükk “Hiiumaa”, mis:

- käsitleb valdkondadevahelisi seoseid;
- toob välja ühised strateegilised teemad;
- määratleb Hiiumaa arengu keskse loogika tervikuna.

See osa võimaldab liikuda üksikutest valdkondadest tervikliku arusaamani, kuidas Hiiumaa areng toimib süsteemina.

Struktuuri eesmärk

Selline ülesehitus võimaldab:

- hoida arengukava selge ja loogilisena;
- siduda analüüs otseselt strateegiaga;
- toetada otsuste tegemist nii poliitilisel kui operatiivsel tasandil;
- koondada arengukava sisu hiljem lihtsasti ka lühivormis kokku.